

11. Шемшученко Ю.С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. – К.: Наук. думка, 1976. – 275с.

12. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 70.

УДК 349.4

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ КОРМОВИХ УГІДЬ ЯК РІЗНОВИДУ ПРАВА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Шульга М.

(член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

Анотація. Статтю присвячено генезі правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням земельних ділянок для сінокошіння й випасання худоби. Досліджено реформування земельних відносин в аспекті селянського общинного й громадського землеволодіння. Встановлено, що земельне законодавство незалежної України, зберігаючи правонаступність, закріплює апробований практикою та масовий характер використання кормових угідь і вводить платність у зазначеній сфері, що відповідає вимогам сучасних ринкових умов.

Ключові слова: громадське пасовище, кормові угіддя, пасовищні угіддя, громадське землеволодіння, випас худоби.

Аннотация. Статья посвящена генезису правового регулирования общественных отношений, связанных с использованием земельных участков для сенокосения и выпаса скота. Исследовано реформирование земельных отношений в аспекте крестьянского общинного и общественного землепользования. Установлено, что земельное законодательство независимой Украины, сохраняя преемственность, закрепляет апробированную практикой и массовый характер использования кормовых угодий и вводит платность в указанной сфере, что соответствует требованиям современных рыночных условий.

Ключевые слова: общественное пастбище, кормовые угодья, пастбищные угодья, общинное землепользование, выпас скота.

The article is devoted to the genesis of the legal regulation of public relations associated with the use of land for haymaking and grazing. The reform of land relations in the aspect of peasant communal and public land ownership has been studied. It has been established that the land legislation of independent Ukraine, preserving succession, fixes practice approved and widespread use of fodder land and introduces payment in this area, which meets the requirements of modern market conditions.

Key words: public pasture, fodder land, grazing land, communal land ownership, grazing.

Користування сіножатями та пасовищами – відомий традиційний різновид землекористування переважно громадян, що мають у приватній власності худобу, в сільській місцевості. Цільове призначення відповідних земельних ділянок полягає в забезпеченні кормами сільськогосподарських тварин. У зв'язку з цим даний різновид права землекористування часто називають використанням кормових угідь.

Для забезпечення кормами худоби, яка належить громадянам на праві приватної власності, а також сільськогосподарським приватним, комунальним та державним підприємствам, організаціям і установам необхідні земельні угіддя, призначені для використання в якості пасовищ та сіножатей.

Вивчення історичної літератури переконує, що використання сінокосів та пасовищ завжди були обов'язковим атрибутом сільського укладу життя українців, які мали худобу у приватній власності.

Метою даної статті є дослідження в історичному аспекті відомого різновиду права користування земельними ділянками для сінокошіння та випасу худоби. Такий різновид права землекористування був предметом аналізу відомих представників вітчизняної земельно-правової науки: П. Ф. Кулинича, В. Д. Сидор, Г. Ф. Ясинської та ін.

Історичні джерела свідчать, що реформування земельних відносин на українських землях так чи інакше торкалося селянського, в тому числі й громадського землеволодіння.

За громадою села зазвичай закріплювалися не лише орні землі, а й пасовища та «одруби» для сінокосів. Пасовища та сінокоси у переважній більшості випадків виступали об'єктом спільного користування членів сільської громади [1, с. 134–138].

Як стверджують представники історичної науки, общинне володіння землею визначалося народними звичаями. Воно було засноване на праві рівної участі в користуванні земельними масивами і виключало право однієї особи оскаржувати рішення більшості. В період, коли форми общинного землеволодіння були переважаючими, не тільки сінокоси і пасовища та ліси перебували у спільному користуванні, а й користування общинними землями нерідко було спільним між декількома селами [2, с. 44–49].

Селянська реформа 1861 р., будучи важливим кроком у напрямі реформування правової регламентації становища селян, змінила суб'єктний склад права власності на землю. Окреме місце у цьому складі стала займати община (селянське товариство). Общинна власність на землю виступала особливим видом сумісного володіння землею. У результаті цієї реформи збереглися дві основні форми землеволодіння: общинне та подвірне [3, с. 21].

Сформована в результаті селянської реформи 1861 року сільська громада, маючи особливе правове становище, визнавалась суб'єктом права власності на землю в межах її території. Общинна форма володіння землею була домінуючою. Общинна власність на землю виступала особливим видом сумісного володіння нею. Правила общинного землеволодіння встановлювали, що селянин мав право користуватися своєю частиною земель громади, але був позбавлений права розпорядження нею [4, с. 55].

Об'єднання селян в громади було обов'язковим, вихід із них був можливим лише в порядку, визначеному законом. Характерною рисою правового становища громади (селянського товариства) виступало те, що всі зобов'язання розглядалися як укладені громадою в цілому, а не окремими особами.

Революційна ситуація в Росії на початку 20 століття зумовила реалізацію нової аграрної реформи, яка отримала назву Столипінської. Ця реформа мала на меті примусове руйнування земельної (селянської) громади та формування нової системи землеволодіння. Оскільки з розвитком капіталізму сільська громада все більше втрачала своє значення, кожний селянин, що володів надільною землею на общинному праві міг вимагати закріплення за ним у приватну власність частини землі, яка йому належала. Общинний порядок землекористування вважався скасованим. Держава заохочувала зведення польових наділів в тому числі із сінокісних та пасовищних угідь громади до єдиного масиву й утворення так званих «відрубів» [5, с. 85].

Суттєвих змін зазнав земельний устрій в результаті проведення Жовтневої революції 1917 р. В результаті її здійснення було проведено націоналізацію всієї землі. Але ще тривалий час (до 1930 р.) зберігалась общинна форма управління землями через земельні громади.

Земельні громади, що функціонували на підставі Земельного кодексу УСРР 1922 року, визначали спосіб землекористування та гарантували в тому числі рівні права своїм членам на участь у спільному використанні сінокосів та пасовищ для худоби. Цей кодекс містив спеціальний відділ VIII «Про садибні та лугові землі», який заклав основи правового режиму угідь, що використовувалися в якості сінокосів та пасовищ та об'єднувалися єдиним терміном «лугові землі». Приписами даного відділу було передбачено, що розподіл лугових ділянок, якими користується земельна громада, здійснювався на тих же підставах та з урахуванням тих же критеріїв, що й розподіл ріллі. Закон забороняв встановлення різних критеріїв переділів ріллі та луків. Лише у виняткових випадках з урахуванням особливих місцевих умов окривконками, на прохання окрземвідділів, мали право встановлювати окремі строки та умови переділів лугових земельних ділянок (ст. 132). Лугові земельні ділянки, в межах яких користувачі (земельні громади та окремі двори) провели ґрунтові поліпшення (осушення та інші меліоративні роботи), мали залишатися в розпорядженні користувачів, а в разі часткового вилучення

землі при зрівняльних переділах або землекористуванні, користувачам поверталися кошти за невикористані ними втрати особами, що одержали в своє користування дану земельну ділянку.

Земельним кодексом УСРР (ст. 134) передбачалося, що зміна меж лугових земельних ділянок, якими користувалися земельні громади та окремі двори, що вели відокремлене від громади лугове господарство на одрубних та хутірських ділянках, могло здійснюватися не інакше, як у порядку землевпорядження. Згідно зі ст. 135 Земельного кодексу окрвиконкомам надавалося право видавати на прохання окрземвідділів обов'язкові постанови та докладні правила про заходи для «заохочування та спонуки до масового поліпшення лугових ділянок». Розглядаючи лугові землі як допоміжні угіддя, земельний закон не тільки врегульовував їх розподіл та встановлював особливі строки й умови переділів, а й передбачав утворення лугового фонду. Так, ст. 169 встановлювала, що в порядку землевпорядження утворюються фонди спеціального призначення, в тому числі луговий, та переведення угідь з одного фонду до іншого.

В подальшому постановою ВУЦВК і РНК від 2 червня 1922 р. «Про впорядкування користування сінокосами і про заходи по піднесенню лугового господарства» [6] було передбачено, що при виході з товариства відповідний виділ сінокісних ґрунтів проводиться на підставах, визначених в правилах про виділ землі з товариства. Товариствам та іншим сільськогосподарським об'єднанням, а також окремим землекористувачам, які здійснили або здійснюють ґрунтові поліпшення сінокісних ґрунтів, постановою надавалися певні пільги та переваги, зокрема: а) меліоративним товариствам, утвореним для поліпшення сінокісних ґрунтів, визначалась допомога, передбачена постановою від 11 лютого 1922 р. «Про меліоративні товариства»; б) для переведення ґрунтових поліпшень сінокісних площ товариствам, селищам та іншим сільськогосподарським об'єднанням, а рівно й окремим землекористувачам міг надаватися довготерміновий кредит через державні, кооперативні та змішані кредитні установи; в) сінокісні ділянки, на яких проведені роботи по ґрунтовому поліпшенню, зберігалися за їх користувачами, незалежно від їх розміру й прийнятими в даному районі нормами земельного забезпечення. Зазначені ділянки не підлягали ні переділові поміж членами даного сільськогосподарського об'єднання, ні примусовому розподілу під час землеустрою. Постанова забороняла випас худоби на сінокісних ґрунтах після того «як сніг потане або після повіді надалі до збирання покосу» (п. 12). Після збирання на вогких левадах закон дозволяв випас худоби не раніше як через два тижні з тим, щоб кінцеві строки випасу на них восени встановлювалися Губземвідділами в залежності від місцевих умов та «оприлюднювалися до загального відому».

На розвиток цієї постанови Губвиконкомам надавалося право видавати за поданням Губземвідділів із затвердженням Народним комісаріатом землеробства детальні правила, що встановлювали в необхідних випадках «засоби заохочування й державної спонуки щодо масового поліпшення сінокісних ґрунтів».

Детальна регламентація відносин, які формувались при використанні кормових угідь, створювали сприятливі умови для забезпечення раціонального та ефективного користування цими угіддями.

Відповідно до постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 27 жовтня 1964 р. «Про усунення необґрунтованих обмежень особистого підсобного господарства колгоспників, робітників і службовців» (постанови ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 2 листопада 1964 р. з однойменною назвою [7]) на місцеві партійні, радянські та сільськогосподарські органи було покладено обов'язок надавати всемірну допомогу колгоспникам в придбанні худоби та виділяти колгоспам в довгострокове користування для забезпечення кормами худоби колгоспників пасовища й сіножаті на землях держлісфонду, держземфонду, в смугах відводу шляхів та інших земель, що не використовуються. Виконками обласних, міських, районних, селищних і сільських рад, керівники підприємств, установ мали виділяти для робітників, службовців, спеціалістів та

інших трудящих не членів колгоспів відповідні земельні ділянки на землях, що не використовуються.

Цією постановою було рекомендовано колгоспам гірських і передгірних районів Карпат та Поліських районів республіки передавати в довгострокове користування колгоспних дворів сіножаті, які розташовані серед лісу, чагарників, боліт та інших угідь і не використовуються в громадському господарстві, а також надавати пасовища для випасання худоби колгоспників безоплатно.

Наступною історичною віхою, з якою пов'язана правова регламентація використання сінокісних та пасовищних угідь, можна вважати прийняття Основ земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік (1968 р.), які передбачали надання земельних ділянок сільськогосподарського призначення громадянам для ведення особистого господарства без застосування найманої праці. Члени колгоспу у складі колгоспного двору користувалися пасовищами для худоби, які згідно зі статутом колгоспу надавалися колгоспним дворам (ст. 25 Основ). Робітникам і службовцям радгоспів, а також іншим громадянам, які проживали в сільській місцевості та мали худобу у приватній власності, надавалися земельні ділянки для випасання худоби із земель державного запасу, державного лісового фонду, міст та селищ міського типу, а також земель несільськогосподарського призначення. За відсутності таких земель ділянки для випасання худоби могли надаватися у встановленому порядку із земель сільськогосподарських підприємств, організацій та установ з відшкодуванням володільцями худоби землекористувачам витрат по утриманню та поліпшенню цих ділянок. Земельні ділянки для сінокосіння названим категоріям громадян виділялися із земель державного запасу, державного лісового фонду, в смузї відведення залізниць та шосейних доріг і земель іншого несільськогосподарського призначення. Надання земельних ділянок здійснювалося в порядку та в межах норм, які встановлювалися законодавством союзних республік.

Основами (ст. 42) були унормовані відносини, які стосувалися службових земельних наділів, які включали ділянки для сінокосіння й надавалися окремим категоріям працівників транспорту, лісового господарства, лісової промисловості, зв'язку, водного, рибного, мисливського господарства, а також деяких інших галузей народного господарства. Службові наділи виділялися із земель, які перебували в користуванні підприємств, організацій і установ відповідних міністерств і відомств, а за відсутності таких земель – із земель державного запасу та земель державного лісового фонду. Перелік категорій працівників, які мали право на службовий наділ, розміри службових наділів, умови надання та порядок їх використання визначалися законодавством союзних республік.

Наведені положення Основ були деталізовані та конкретизовані на республіканському рівні. Так, ст. 82 ЗК УРСР (1970 р.) встановлювала, що робітникам, службовцям та іншим громадянам, які проживали у сільській місцевості, земельні ділянки для сінокосіння та випасання худоби виділялися за рішенням виконавчих комітетів відповідних районних рад, а в межах населених пунктів – за рішенням виконавчих комітетів міських, селищних або сільських рад. Розміри таких земельних ділянок визначалися виконавчими комітетами обласних рад.

Ст. 131 – 134 ЗК УРСР визначали перелік категорій робітників, які мали право на службовий земельний наділ, його розміри, умови надання і порядок їх використання. Розмір ділянок для сінокосіння залежав від категорій робітників і галузі народного господарства, в якій вони працювали, та становив від 1 до 2 гектарів.

Земельні ділянки для випасання худоби та сінокосіння в лісах СРСР виділялися лісгоспами і розподілялися між громадянами за рішенням виконкомів районних рад. Оскільки законодавство відносило випасання худоби та сінокосіння до побічних користувань у лісах, лісгоспи видавали дозволи на здійснення названих видів користування – ордери. В ордерах вказувалась площа, строки користування та місце

розташування земельних ділянок. Сінокосіння й випасання худоби здійснювалося в лісах безоплатно. Випасання худоби в колгоспних лісах могло здійснюватися лише з дозволу органів управління колгоспу.

Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 8 січня 1981 р. «Про додаткові заходи щодо збільшення виробництва сільськогосподарської продукції в особистих підсобних господарствах громадян» [8] (та однойменною постановою ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР від 10 березня 1981 р.) було передбачено, що в якості додаткової міри з метою забезпечення кормами худоби і птиці, яка перебувала в особистих підсобних господарствах громадян, колгоспникам, робітникам, службовцям та іншим громадянам, які добросовісно приймали участь у суспільному виробництві, і пенсіонерам, що утримували в особистих підсобних господарствах велику рогату худобу, овець і кіз, надавалися ділянки для сінокосіння і випасання худоби по можливості на тривалий термін. Для цих цілей використовувалися у встановленому порядку сільськогосподарські угіддя колгоспів і радгоспів, землі державного запасу і державного лісового фонду, промислових, транспортних та інших несільськогосподарських підприємств. Підприємства і організації повинні були сприяти громадянам у підвищенні продуктивності цих угідь.

З набуттям Україною незалежності були започатковані процеси оновлення вітчизняного законодавства, в тому числі і, в сфері земельних відносин, які зазнавали суттєвих змін. Вони торкнулися і використання кормових угідь. Так, Земельний кодекс УРСР (1990 р.) закріпив принцип платності землекористування (ст. 35).

Він встановлював, що громадяни, які мають у власності худобу, можуть отримати земельні ділянки в користування для сінокосіння та її випасання. Для зазначених цілей земельні ділянки надавалися сільськими, селищними, міськими радами із земель, що перебували у віданні цих рад, а також за погодженням з колгоспами, радгоспами, підприємствами, установами й організаціями із земель, що знаходилися у їх володінні або користуванні. Розміри земельних ділянок, що передавалися громадянам для сінокосіння і випасання худоби, не повинні перевищувати 1 гектар (ст. 59).

Суб'єктами, які могли претендувати на отримання земельних ділянок для сінокосіння і випасання худоби, Земельний кодекс визначав лише громадян. Але такими правами були наділені й інші фізичні особи, іноземці та особи без громадянства за умови, що вони мали худобу у приватній власності. Юридичні особи, які вели товарне сільськогосподарське виробництво, теж використовували землі для сінокосіння та випасання худоби, передбачені проектами внутрішньогосподарського землеустрою.

Кодекс не виключав можливості надання земельних ділянок для сінокосіння за рахунок не тільки сільськогосподарських земель, а й земель лісового та водного фондів. Ст. 77 встановлювала, що районні, міські, в адміністративному підпорядкуванні яких є райони, ради за погодженням з державними органами лісового господарства можуть надавати колгоспам, радгоспам, іншим підприємствам, установам, організаціям і громадянам у тимчасове користування землі лісового фонду, що є у володінні або користуванні державних лісгосподарських підприємств, установ та організацій, для сільськогосподарських цілей, що включає земельні ділянки для сінокосіння та випасання худоби. Згідно зі ст. 79 Кодексу землі водного фонду, що перебували в користуванні водогосподарських підприємств і організацій, могли надаватися за рішенням районної, міської, в адміністративному підпорядкуванні якої є районні, ради, у тимчасове користування в тому числі й для сінокосіння. Відповідні правові приписи були закріплені в Лісовому та Водному кодексах України.

Як бачимо, земельне законодавство незалежної України, зберігаючи правонаступність, закріплює апробований практикою та масовий характер використання кормових угідь і вводить платність у зазначеній сфері, що відповідає вимогам сучасних ринкових умов.

Земельний кодекс України в редакції від 13 березня 1992 р. фактично продублював

положення попереднього Земельного кодексу. Так, підкреслюючи, що землі сільськогосподарського призначення надаються у користування громадянам (у тому числі для сінокосіння і випасання худоби) (ст. 48), визначав, що розміри відповідних земельних ділянок не можуть перевищувати 1 гектара.

Із започаткуванням та здійсненням земельної та аграрної реформ відбулися певні зміни, які торкнулися правової регламентації відносин, пов'язаних з використанням сіножатей та пасовищ. Згідно із законодавством наявні в колективних сільськогосподарських підприємствах названі сільськогосподарські угіддя могли розпайовуватися та передаватися у приватну власність членам колективних сільськогосподарських підприємств та пенсіонерам з їх числа за бажанням цих громадян України.

Наказом № 130 від 30 грудня 1999 р. Державного комітету України по земельних ресурсах були затверджені Рекомендації щодо створення поблизу населених пунктів із земель запасу та резервного фонду громадських пасовищ для випасання худоби. Ці Рекомендації було розроблено відповідно до Указу Президента України від 2 грудня 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки». Створені громадські пасовища для писання худоби використовувалися спільно власниками худоби. Організація такого використання здійснювалась через уповноважену особу, яка обиралася об'єднанням цих громадян.

Стаття 34 чинного Земельного кодексу України (2001 р.) закріплює лише право громадян на використання пасовищ на умовах оренди. Але Законом України «Про оренду землі» (ст. 5) прямо передбачено, що орендувати земельні ділянки для сінокосіння і випасання худоби можуть не лише громадяни України, а й особи без громадянства та юридичні особи.

Визначальні положення щодо використання сінокісних та пасовищних угідь передбачені Законом України «Про рослинний світ», згідно з яким використання природних рослинних ресурсів для сінокосіння та випасання худоби власників та землекористувачів земельних ділянок здійснюється без отримання спеціального дозволу, крім випадків використання ресурсів, занесених до Червоної та Зеленої книг України (ст. 10). Даним законом також встановлено, що використання природних рослинних ресурсів для випасання худоби та забезпечення інших потреб тваринництва забороняється, якщо це може призвести до деградації земель, зайнятих об'єктами рослинного світу, або перешкоджає їх своєчасному природному відтворенню. Обмеження щодо випасання худоби можуть бути зумовлені нормативами розрахунку площі землі для цих цілей на 1 голову великої рогатої худоби. Розмір земельної ділянки Земельним кодексом України не встановлений. Він має визначатися в кожному випадку в залежності від фактичних обставин (місцевих умов, наявності вільних земель, кількості худоби тощо). Претендувати на отримання в тимчасове користування пасовища фізична особа може лише за наявності у її власності сільськогосподарських тварин.

Передача земельних ділянок громадянам для сінокосіння і випасання худоби здійснюється без застосування конкурентних засад (ч. 2 ст. 134 Земельного кодексу України).

Самостійною формою забезпечення кормами сільськогосподарських тварин, що перебувають у власності громадян, згідно з ч. 2 ст. 34 Земельного кодексу України виступають створені на землях державної або комунальної власності громадські сіножаті та пасовища. Це новела чинного земельного законодавства, зумовлена реформаційними процесами, які відбуваються при здійсненні земельної та аграрної реформ.

Створення громадських сіножатей та пасовищ як різновиду земель загального користування за межами населених пунктів за рахунок земель державної та комунальної власності висуває на порядок денний низку питань, які потребують свого вирішення. Так, якщо користування громадськими пасовищами всі громадяни – власники худоби можуть здійснювати безоплатно на титулі загального землекористування, то використання на

даному титулі «громадських сіножатей», як слушно підкреслюється в літературі, проблематичне [10, с. 137].

Дійсно, заготівля сіна неможлива без закріплення певних ділянок за окремими особами. А це суперечить сутності права загального землекористування. Мабуть, у зв'язку з цим в ч. 3 ст. 83 Земельного кодексу України (в редакції від 06.09.2012 р.) серед об'єктів, призначених для обслуговування потреб територіальної громади, йдеться лише про громадські пасовища.

Окрім того обов'язкова наявність юридичної особи – утвореної об'єднанням громадян-власників худоби при створенні громадського пасовища, як свідчить судова практика, зумовлює необхідність застосування конкурентних засад набуття прав на відповідні земельні ділянки. Наведені та інші питання, які виникають у процесі використання сінокісних та пасовищних угідь, потребують спеціальної уваги дослідників.

Узагальнюючи генезис нормативно-правового регулювання відносин щодо використання земельних ділянок для сінокошення та випасання худоби, слід відмітити, що воно постійно перебуває в полі зору державницьких структур та вдосконалюється.

Список використаних джерел

1. Гурбик А. О. Еволюція соціально-територіальних спільнот в середньовічній Україні (волость, дворище, село, сябринна спілка). Київ: Ін-т історії України НАН України, 1998. 319 с.
2. Українознавчі студії та мемуари Івана і Марії Лучицьких (кінець XIX – початок XX ст): збірник / П. С. Сохань (голова ред. кол.). Київ: Інститут Української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2007. 403 с.
3. Земельне право України: підручник / ред. О. О. Погрібний, І. І. Каракаш. Київ: Істина. 2003. 446 с.
4. Крассов О. И. Земельное право: учебник. Москва: Юрист, 2000. 624 с.
5. Заставська Л. П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 178 с.
6. Зб. Уз. 1922. № 27. Арт. 407.
7. ЗП УРСР. 1964. № 11. Ст. 143.
8. СП СССР. 1981. № 6. Ст. 37.
9. Мірошніченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України: 5-те видання, змін. і доп. Київ : Алерта, 2013. 544 с.

SHULGA M. HISTORICAL AND LEGAL ASPECT OF USING FARMS AS THE VARIETY OF RIGHTS OF LAND USE

The use of hayfields and pastures is a traditional type of land use mainly by citizens who own private cattle in rural areas. The purpose of the relevant land is to provide feed for farm animals. This type of land use right is often called the use of fodder land. The purpose of this article is to study, in historical terms, a known type of land use right for haymaking and grazing. This type of land use right was the subject of analysis by well-known representatives of the national land legal science: P. Kulinich, V. Sidor, G. Yasinskaya and others.

As a result of the agrarian reform of 1861, the communal land use procedure was considered abolished, the nationalization of the whole land was carried out. The land communities that functioned on the basis of the Land Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic of 1922 determined the way of land use and guaranteed, among other things, equal rights for their members to participate in the joint use of hayfields and pastures for livestock.

The next historic milestone with which the legal regulation of the use of hayfield and pasture land is linked was the adoption of the Principles of Land Legislation of the Soviet Socialist Republics and Union Republics (1968), which provided for the provision of agricultural land plots to citizens for the conduct of personal economy without employing hired labor. According to the current land legislation, public pastures created on the lands of state or communal property are an independent form of providing fodder for farm animals that were owned by citizens. This is a short story of the current land legislation, conditioned by the reform processes that take place in the implementation of land and agrarian reforms. With the acquisition of independence by Ukraine, the processes of updating the domestic legislation, including in the sphere of land relations, were initiated.

The current legislation does not clearly define, whose shared use of pasture lands is carried out for a fee. If the legislator refers to the use by the owners of cattle of public pastures for general use, taking into account the fact that land plots are not assigned to specific individuals, it is obvious that such use should be free of charge.